

Charta europeica da las linguas regiunalas u minoritaras

■ **La Charta europeica da las linguas regiunalas u minoritaras è vegnida concludida dal Cussegl da l'Europa a Strassburg il november 1992 e ratifigada da la Svizra l'onn 1997.** Ella sa cumpona da tschintg parts: Las parts I, IV e V cumpiglian disposiziuns formalas (obligaziuns, applicaziuns, rapports ed entrada en vigur da la Charta). La part II enumerescha princips generals che valan per l'entir stadi (t.a. promover il diever a bucca ed en scrit da las linguas regiunalas u minoritaras en la vita publica e privata; promover la chapientscha vicendaivla tranter tut las gruppas linguisticas dal pajais).

Da muntada centrala è surtut la part III da la Charta (art. 8-14) che cumpiglia in vast catalog da mesiras pussaivlas. En quel mument che la Charta vegn ratifigada, inditgescha il stadi contractant, tgeninas da questas mesiras ch'el s'oblighescha d'applitgar per tge lingua. Er la Confederaziun, ch'ha reconuschì il talian ed il rumantsch sco linguas minoritaras, inditgescha en la part III separadain ils champs d'applicaziun per las duas minoritads linguisticas. I suonda, en furma integrala, la part III da la Charta sco ch'ella vegn applicada per il rumantsch.

Art. 8: Furmazion

1. Areguard la furmazion s'obligheschan las parts contractantas, per quels territoris, en ils quals talas linguas vegnan duvradas, tenor la situaziun da mintgina da questas linguas e malgrà l'instrucziun da la(s) lingua(s) uffiziala(s) dal stadi:

- sche las pussanzas publicas n'han betg ina competenzaza directa sin il champ da l'educaziun prescolara, da favurisar e/u d'encuraschar d'applitgar las mesiras previsas [sut las cifras i fin iii qua survarti];
- d'offrir l'instrucziun da scola fundamentala en las linguas regiunalas u minoritaras respectivias;
- da prevair – entaifer l'instrucziun da scola secundara – l'instrucziun da la lingua regiunala u minoritara respectiva sco part integrala dal plan d'instrucziun;
- da prevair – entaifer la furmazion professiunala – l'instrucziun da la lingua regiunala u minoritara respectiva sco part integrala dal plan d'instrucziun;
- d'offrir il studi da questas linguas sco roms da l'instrucziun universitara e superiura;
- sche las pussanzas publicas n'han betg ina competenzaza directa en il sector da la furmazion da creschids, da favurisar e/u d'encuraschar la purchida da talas linguas sco roms da la furmazion da creschids e da la furmazion supplementara;
- da procurar per l'instrucziun da l'istorgia e da la cultura che la lingua regiunala u minoritara exprima;
- da procurar per la scolaziun e per la furmazion supplementara da las persunas d'instrucziun ch'èn necessarias per ademplir las disposiziuns da las literas a fin g che la partida contractanta ha acceptà;
- da crear in u plirs organ(s) da surveglianza che surveglia(n) las mesiras che vegnan prendidas per etabli e per sviluppar l'instrucziun da las linguas regiunalas u minoritaras ed ils progress che vegnan cuntanschids tras quai, e che scrivan regularmain rapports en chaussa che vegnan publicgads.

Art. 9: Autoritads giudizialas

1. Las parts contractantas s'obligheschan, per quels districts giudizials, en ils quals il dumber da las abitantas e dals abitants che dovran las linguas regiunalas e minoritaras giustifitgeschan las mesiras qua sutvart, tenor la situaziun da mintgina da questas linguas e sut la cundiziun che il far diever da las pussaivladads dadas da quest'aleina na vegnian betg consideradas da la derschadra u dal derschader sco in impediment per ina giurisdicziun regulara:

- en las proceduras penalas:

da garantir che l'accusada u l'accusà haja il dretg da s'exprimer en sia lingua regiunala u minoritara;

e/u da procurar che las propostas ed ils mussaments, a bucca u en scrit, na vegnian betg considerads sco inadmissibels mo per il motiv ch'els èn formulads en ina lingua regiunala u minoritara;

b) en las proceduras civilas:

da permetter cur ch'ina partida processuala sto cumparair persunalmain davant dretgira ch'ella s'exprimia en sia lingua regiunala u minoritara senza che quai chaschunia custs supplementars per ella; da permetter la produziun da documents e da mussaments en la lingua regiunala u minoritara; sche necessari cun recurrer ad interpretas u interprets ed a translaziuns;

c) en proceduras davant dretgiras per fats administrativs:

da permetter cur ch'ina partida processuala sto cumparair persunalmain davant dretgira ch'ella s'exprimia en sia lingua regiunala u minoritara senza che quai chaschunia custs supplementars per ella;

2. Las parts contractantas s'obligheschan:

- da betg refusar la validitad d'actas giuridicas redigidas en il stadi mo per il motiv ch'ellas èn scrittas en ina lingua regiunala u minoritara;

3. Las parts contractantas s'obligheschan da render accessibels, en las linguas regiunalas u minoritaras, ils texts legislativs nazionals ils pli impurtants dal stadi sco er quels che sa refereschan particularmain a las locuturas ed als locuturs da questas linguas, nun che quests texts sajan gia disponibels autramain.

Art. 10: Autoritads administrativas e servetschs publics

1. Entaifer ils districts administrativs dal stadi, en ils quals il dumber da las locuturas e dals locuturs da las linguas regiunalas u minoritaras giustifitgescha las mesiras qua sutvart, e resguardond la situaziun da mintga lingua, s'obligheschan las parts contractantas, en in rom raschunavel:

- da garantir che las autoritads administrativas dovrian las linguas regiunalas u minoritaras;
- da metter a disposiziun ils formulars ed ils texts administrativs che vegnan utilisads en general per la populaziun en las linguas regiunalas u minoritaras u en versiuns bilinguas;
- da permetter a las autoritads administrativas da rediger documents en ina lingua regiunala u minoritara.

2. Areguard las autoritads localas e regiunalas dals territoris, en ils quals exista in dumber da locuturas e locuturs da la lingua regiunala u minoritara che giustifitgescha las mesiras qua sutvart, s'obligheschan las parts contractantas da permetter e/u d'encuraschar il suandant:

- il diever da las linguas regiunalas u minoritaras entaifer l'autoritad regiunala u locala;
- da permetter che las locuturas ed ils locuturs da las linguas regiunalas u minoritaras possian far dumondas a bucca u en scrit en questas linguas;
- da laschar publicgar ils documents uffizials da las autoritads regiunalas er en las linguas regiunalas u minoritaras;
- da laschar publicgar ils documents uffizials da las autoritads localas er en las linguas regiunalas u minoritaras;
- da laschar duvrar las linguas regiunalas u minoritaras las autoritads regiunalas en las debattas da lur assembleas, senza dentant excluder il diever da la(s) lingua(s) uffiziala(s) dal stadi;
- da laschar duvrar las linguas regiunalas u minoritaras las autoritads localas en las debattas da lur assembleas, senza dentant excluder il diever da la(s) lingua(s) uffiziala(s) dal stadi;
- da duvrar u d'acceptar las furmas tradiziunalas e correctas dals numns locals en las linguas regiunalas u minoritaras, sche necessari en colliaziun cun la denominaziun en la(s) lingua(s) uffiziala(s).

Rapport periodic davart la Charta europeica da las linguas regiunalas u minoritaras

Sisavel rapport da la Svizra

Approvada dal Cussegl federal ils 11 da december 2015

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

#Cussegl federal

Davart l'applicaziun da la Charta inoltescha la Svizra regularmain rapports al Cussegl da l'Europa.

3. Areguard ils servetschs publics che vegnan exequids da las autoritads administrativas sezzas u per incarica da quellas, s'obligheschan las parts contractantas en quels territoris, en ils quals las linguas regiunalas u minoritaras vegnan duvradas, resguardond la situaziun da mintga lingua ed en in rom raschunavel:

b) da garantir che las locuturas ed ils locuturs da las linguas regiunalas u minoritaras possian far ina dumonda e survegnian ina resposta en questas linguas.

4. Per metter en vigur las disposiziuns da las alineas 1, 2 e 3 ch'ellas han acceptà, s'obligheschan las parts contractantas da prender ina u pliras da las mesiras qua sutvart:

a) la translaziun u l'interpretaziun dumandada tenor basegn;

c) sche pussaivel d'ademplir ils giavischs da las persunas che lavuran tar ils servetschs publics ch'han enconuschientschas d'ina lingua regiunala u minoritara da pudair lavurar sin quel champ, sin il qual questa lingua vegn duvrada.

5. Sin dumonda da las persunas perturgadas s'obligheschan las parts contractantas d'admetter u d'acceptar numns da famiglia en las linguas regiunalas u minoritaras.

Art. 11: Medias

1. Las parts contractantas s'obligheschan da prender las suandantas mesiras per las locuturas ed ils locuturs da las linguas regiunalas u minoritaras da quels territoris, en ils quals questas linguas vegnan duvradas, resguardond la situaziun da mintga lingua en quella dimensiun, en la quala las autoritads publicas han, en moda directa u indirecta, ina competenzaza, ina pussanza u in'influenza sin quest champ, tegnend quint dal princip da l'indipendenza e da l'autonomia da las medias:

- sche il radio e la televisiun adempleschan in'incumbensa publica; da prender mesiras adequatas per ch'els emetturs da radio porschian emissiuns en las linguas regiunalas u minoritaras;
- d'encuraschar e/u da facilitar d'endrizar almain in emettur da radio en las linguas regiunalas u minoritaras;

c) d'encuraschar e/u da facilitar ch'i vegnian emess regularmain programs da televisiun en las linguas regiunalas u minoritaras;

e) d'encuraschar e/u da facilitar da crear e da mantegnair almain in organ da presa en las linguas regiunalas u minoritaras; f) da cuvrir ils custs supplementars da quellas medias che dovran las linguas regiunalas u minoritaras, sch'il dretg prevesa in agid finanziel general a favur da las medias.

3. Las parts contractantas s'obligheschan da garantir ch'ils interess da las locuturas e dals locuturs da las linguas regiunalas u minoritaras sajan represchentads u vegnian resguardads en structuras ch'èn eventualmain vegnidas creadas tenor lesha per garantir la libertad e la pluralitad da las medias.

Art. 12: Activitads ed instituziuns culturalas

1. Areguard las activitads e las instituziuns culturalas – cunzunt bibliotecas, videotecas, centers culturalas, museums, archivs, academies, teaters e kinos sco er ovras literaras e produziuns cinematograficas, expressiun culturala populara, festivals ed industrias culturalas, inclusiv tranter auter l'utilisaziun da las technologies novas – s'obligheschan las parts contractantas, per il territori, en il qual talas linguas vegnan duvradas e per quella dimensiun, en la quala las autoritads publicas han ina competenzaza, ina pussanza ed in'influenza sin quest champ:

- d'encuraschar l'expressiun ed iniziativas tipicas da las linguas regiunalas u minoritaras e da promover ils differents meds d'access a las ovras producidas en questas linguas;
- da promover ils differents meds d'access en autras linguas a las ovras producidas en las linguas regiunalas u minoritaras, cun sustegnair e cun sviluppar las activitads da translaziun, da sincronisaziun, da sincronisaziun posteriura e da suttitulaziun;
- da promover ils access en las linguas regiunalas u minoritaras ad ovras ch'èn vegnidas producidas en autras linguas, cun sustegnair e cun sviluppar las activi-

tads da translaziun, da sincronisaziun, da sincronisaziun posteriura e da suttitulaziun;

e) da promover mesiras per garantir ch'ils organs ch'èn responsabels per organisar u sustegnair differentas furmas d'activitads culturalas disponian da personal che dumogna la lingua regiunala u minoritara respectiva sco er la(s) lingua(s) da l'ulteriura populaziun;

f) d'encuraschar la participaziun directa da represchentantas e represchentants d'ina tscherta lingua regiunala u minoritara cur ch'i vegnan instituidas e planisadas activitads culturalas;

g) d'encuraschar e/u da facilitar la creaziun d'in u da plirs organs ch'èn responsabels per collecziunar, per tegnair en salv e per preschentar u per publicgar las ovras ch'èn vegnidas producidas en las linguas regiunalas u minoritaras;

h) sche necessari, da crear e/u da promover e da finanziar servetschs da translaziun e da retschertga terminologica, en spezial per mantegnair e per sviluppar ina terminologia adequata en mintga lingua regiunala u minoritara per ils secturs administraziun, commerzi, economia, societad, tecnica u dretg.

2. Areguard auters territoris che quels, en ils quals la lingua regiunala u minoritara vegn duvrada tradiziunalmain, s'obligheschan las parts contractantas d'autorisar, d'encuraschar e/u da prevair – sch'il dumber da las locuturas e dals locuturs d'ina lingua regiunala u minoritara giustifitgescha quai – activitads ed instituziuns culturalas adequatas conform a l'aleina 1 qua survart.

3. Las parts contractantas s'obligheschan da resguardar adequatamain las linguas regiunalas u minoritaras e las culturas ch'ellas espriman en lur politica culturala a l'exteriur.

Art. 13: Vita economica e sociala

1. Areguard las activitads economicas e socialas s'obligheschan las parts contractantas per tut il pajais:

d) da facilitar u d'encuraschar il diever da las linguas regiunalas u minoritaras [tras auters meds che quels menziunads sut las literas a fin c qua survarti].

2. Areguard las activitads economicas e socialas s'obligheschan las parts contractantas, per quant che las autoritads publicas èn competentas, en quel territori, en il qual las linguas regiunalas u minoritaras vegnan duvradas, ed en il rom da quai ch'è raschunavel:

b) da prender mesiras per promover il diever da las linguas regiunalas u minoritaras en ils secturs economic e socials che stattan directamain sut sia controlla (sector public).

Art. 14: Barat transcunfinal

Las parts contractantas s'obligheschan:

a) d'applitgar convengnas bilaterales e multilaterales existentas che las lian cun ils stadis, en ils quals la medema lingua vegn duvrada en la medema furma u en ina furma sumeglianta, ubain da sa stentar, sche necessari, per concluder talas convengnas, per promover contacts tranter las locuturas ed ils locuturs da la medema lingua en ils stadis respectiv, sin ils champs da la cultura, da la furmazion, da l'infurmaziun, da la furmazion professiunala e da la furmazion supplementara;

b) da facilitar e da promover la collavuraziun transcunfinala en favur da las linguas regiunalas u minoritaras, cunzunt tranter las autoritads regiunalas u localas, e quai sin il territori da las qualas vegn duvrada la medema lingua en la medema furma u en ina furma sumeglianta.

La preschentaziun:

Dossier «Charta europeica da las linguas regiunalas u minoritaras».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=172
www.chattà.ch